

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA INTEGRATSIYALASHGAN MUSIQA MASHG'ULOTLARINI TASHKIL ETISHNING NAZARIY ASOSLARI

Ruziyeva Orzigul,

Qarshi davlat universitetining Pedagogika instituti o`qituvchisi

E-mail: karena88@mail.ru

ANNOTATSIYA

Ma'lumki, musiqa, tasviriy san'at va adabiyotning uyg'unlashuvi san'atning ma'naviy ufqlarini ochib berish uchun katta imkoniyatlar yaratadi, uni xalqlar o'rtasidagi muloqot tili, insoniyat xotirasi sifatida tanishtiradi, unda o'tgan davr odamlarining fikrlari, his-tuyg'ulari, ishlari va hozirgilar saqlanib qolgan. Har bir o'qituvchi dars rejasini tuzishda izlanish olib borishga turtki bo'ladi. Maqolada ham maktabgacha ta'lim tashkilotlarida integratsiyalashgan musiqa mashg'ulotlarini tashkil etishning nazariy asoslari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: integratsiya, maktabgacha ta'lim, mashg'ulot, metod. yangilik, musiqa

АННОТАЦИЯ

Известно, что сочетание музыки, изобразительного искусства и литературы создает большие возможности для раскрытия духовных горизонтов искусства, внедрения его как языка общения между народами, памяти человечества, в которой мысли людей прошлого, его чувства, поступки и настоящее сохранены. Каждый учитель заинтересован в проведении исследования при планировании уроков. В статье также анализируются теоретические основы организации интегрированных музыкальных занятий в дошкольном образовании.

Ключевые слова: интеграция, дошкольное образование, обучение, методика. новинка, музыка

ABSTRACT

It is known that the combination of music, fine arts and literature creates great opportunities to reveal the spiritual horizons of art, introduces it as a language of communication between peoples, the memory of humanity, in which the thoughts of people of the past, his feelings, deeds, and present are preserved. Every teacher is motivated to do research in lesson planning. The article also analyzes the theoretical foundations of the organization of integrated music classes in preschool education.

Keywords: integration, preschool education, training, method. novelty, music

KIRISH

Ma'lumki, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi farmonida 2017 – 2021 yillarda mamlakatimiz taraqqiyotini yanada jadallashtirishga doir ustuvor vazifalar belgilab berildi. Harakatlar strategiyasidagi beshta ustuvor yo'nalishdan to'rtinchisi ijtimoiy sohani rivojlantirishga qaratilgan. Aholi farovonligini ta'minlash, bandlik, salomatlikni muhofaza qilish, uy-joy masalalari qatoridan ta'lim-tarbiya tizimini taraqqiy ettirish masalasi ham o'rin olgan. Shundan 2016 yil 29 dekabrda "2017–2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorida belgilangan vazifalar bu boradagi ishlarning asosini tashkil qiladi. Jumladan, qishloq aholi punktlarida 50 ta yangi maktabgacha ta'lim muassasasini qurish, mavjud muassasalarning 1167 tasini rekonstruksiya qilish va 983 tasini mukammal ta'mirlash hamda ularni zamonaviy talablar asosida inventar, o'quv-metodik qo'llanma va zarur anjomlar bilan ta'minlash orqali jami 2200 ta maktabgacha ta'lim muassasasining moddiy-texnika bazasi mustahkamlandi. Eng muhimi, Prezidentning 2017 yil 30 sentyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qarori bilan alohida vazirlik Maktabgacha ta'lim vazirligi tashkil etildi. Bu bilan Xalq ta'limi vazirligi vakolatlarining bir qismi yangi davlat tuzilmasiga o'tkazib berildi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Darvoqe, Integratsiya tushuncha N.I.Kondakovning mantiqiy lug'at-ma'lumotnomasida shunday talqin qilingan: "Integratsiya – har qanday qismlar, elementlarning yaxlitligi sifatida birlashishidir" Falsafiy lug'atda quyidagi ta'rif berilgan: "Integratsiya – rivojlanish jarayonining bir tomoni. Oldin bir-biriga o'xshash bo'lmagan qismlarga, elementlarga birlashish bilan bog'liq ". Biroq, yuqoridagi ta'riflarda kontseptsioning faqat umumiy tavsiflari berilgan. Musiqiy ta'limga qo'llanilganda "integratsiya" tushunchasi bir nechta ma'nolarga ega bo'lishi mumkin:

❖ o'quvchida musiqa olamining yaxlit ko'rinishini yaratish (bu yerda integratsiya o'rganish maqsadi sifatida qaraladi). Bunday integratsioning natijasi shundan iboratki, o'quvchi alohida musiqiy tushunchalar o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rishga, musiqa olamini bir butun sifatida tasavvur qilishga imkon beruvchi bilimlarni oladi;

❖ fan bilimlarini yaqinlashtirish uchun umumiy platformani topish (bu erda integratsiya o'qitish vositasidir). Mavjud mavzu bo'yicha bilimlar chorrahasida

bolalar musiqiy dunyo haqida tobora ko'proq yangi g'oyalar oladi, ularni muntazam ravishda to'ldiradi va kengaytiradi (idrok spiralida harakat qiladi);

❖ o'quvchilarning musiqiy integrativ tafakkurini rivojlantirish (bu yerda integratsiya o'rganish natijasidir). Talaba taqqoslash, mantiqiy xulosalar chiqarish, ko'p qirrali tasvirlar va musiqiy tushunchalar sohasida berilgan musiqa ob'ekti haqida fikr yuritadi, turli shakllar o'rtasidagi aloqalarni o'rnatadi.

Milliy ta'lim taraqqiyotining zamonaviy bosqichi maktablarning xilma-xil innovatsion faoliyati bilan tavsiflanadi. Ta'limning yangi, shaxsga yo'naltirilgan turini shakllantirishning murakkab jarayoni mavjud. Rus ta'limi o'qitishning yangi, nostandart shakllari va usullariga aylanadi. Integratsiyalashgan ta'lim g'oyasi maktabda o'z o'rnini egallamoqda. Integratsiyalashgan ta'lim zamonaviy metodologiyaning yangiliklaridan biridir. Bu tushuncha rus pedagogikasiga 80-yillarda kirib keldi va predmetlararo aloqalarning eng yuqori shaklini bildirib boshladi. Ushbu texnologiya maktab o'quv dasturlarini jasorat bilan egallab oladi va mavzularni moslashtirish qiyin bo'lib tuyuladi. Integratsiya o'qituvchining o'zini o'zi anglashi, o'zini namoyon qilishi, ijodkorligi uchun imkoniyat yaratadi, o'quvchilarning qobiliyatlarini ochishga yordam beradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Integratsiya bir necha yo'nalishda va turli darajalar birlashmasi. Subyekt ichidagi, sub'ektlararo va sub'ektlardan o'zaro integratsiyani ajratish lozim. Intra-predmet - alohida o'quv fanlari doirasidagi tushunchalarni birlashtirish ma'nosini anglatadi. Shuning uchun bola har bir mavzuni alohida idrok etadi. Bu biroz noto'g'ri idrok. Aksincha, bolaga hamma narsani o'zaro bog'liqligini ko'rsatish lozim. Fanlararo - faktlar, tushunchalar, tamoyillar. Ma'lumki tarbiyachi integratsiyalashgan mashg'ulotni tayyorlashda ikki yoki undan ortiq mashg'ulotlardan foydalanadi. Bu faqat mustahkam bilim uchun turli fanlardan yaqin tushunchalarning birikmasi emas, balki bir mavzuni o'rganishda turli mavzularni, umumiy yondashuv asosidagi butun mavzular blokini bir butunga birlashtirish lozim. Integratsiyalashgan mashg'ulot an'anaviy yondashuvlar doirasida erishish qiyin bo'lgan bir qator maqsad va vazifalarni hal qilish imkonini beradi. Integratsiyalashgan musiqa mashg'ulotlarni o'tkazishda qo'yidagi maqsadlarga erishiladi:

- turli fan sohalarida qo'llaniladigan tushunchalarni ko'rib chiqish;
- aqliy operatsiyalar bilan maqsadli ishlarni tashkil etish: taqqoslash, umumlashtirish, tasniflash, tahlil qilish, sintez qilish va boshqalar;
- predmetlararo aloqalarni va ularning turli masalalarni yechishda qo'llanilishini ko'rsatish.

Darxaqiqat, integratsiyalashgan musiqa mashg`ulotlarida bolalar oson ishlaydi va qiziqish bilan keng materialni o'rganadi. O'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalar tarbiyalanuvchilar tomonidan namunaviy ta'lim sharoitlarida nafaqat amaliy faoliyatida qo'llanilishi, balki ijodkorlikning hamda intellektual qobiliyatlarning namoyon bo'lishiga yo'l ochiladi. Integratsiya - bu umumiy bilimlarning bitta o'quv materialiga iloji boricha chuqur kirib borishi, birlashishidir. Integratsiyalashgan mashg`ulotlarda ayrim qiyinchiliklarga ham duch kelinadi. Bunda integratsiyalashgan musiqa mashg`ulotlariga o'xshash mavzularni aniqlash uchun birlashtirilishi kerak bo'lgan fanlarning dasturlarini ko'rib chiqish kerak. Ular bir xil bo'lishi shart emas, asosiysi bu mavzularning umumiy yo'nalishlarini aniqlash va kelajakdagi integratsiyalashgan mashg`ulotning maqsadini ko'rsatishdir. Shu bilan birga, musiqa mashg`ulotning maqsadi materialni chuqurroq o'rganish va nazariy bilimlarni amaliy jihatdan mustahkamlashga qaratilgan. Bu esa materialni yaxshiroq o'zlashtirish uchun zarurdir. Mashg`ulotni 2 nafar tarbiyachi tayyorlagan bo'lsa, mashg`ulot konspektini tuzishda har bir tarbiyachiga ajratilgan vaqtni aniq ajratib, ushbu tartib-qoidalariga qat'iy rioya qilish kerak. Bu qoida, ayniqsa, tarbiyachilar qo'shma hamkorlik bo'yicha etarli tajribaga ega bo'lmagan holda, integratsiyalashgan mashg`ulotlarni o'tkazishga birinchi urinishlarni qilganda kuzatiladi. Integratsiyalashgan musiqa mashg`ulotlarda jihozlarning joylashuvini oldindan tashkillashtirish muhim. Oldindan kerakli tarqatma materiallar va ish materiallarini jadvallarga joylashtirish mashg`ulotga ajratilgan vaqtdan yanada oqilona foydalanishga yordam beradi.

Integratsiyalashgan mashg`ulotlar mashg`ulotga jiddiy tayyorgarlik ko'rishni talab qiladi. Integratsiyalashgan mashg`ulotning shakli nostandart va qiziqarli. Har xil turdagi ishlardan foydalanish tarbiyalanuvchilarning diqqatini yuqori darajada ushlab turadi. Integratsiyalashgan mashg`ulotlar izlanish, tayyorgarlik, ijro (asosiy), yakuniy (refleksiv)dan iborat bo'ladi. Ular an'anaviy mashg`ulotlardan shu toifasi bilan farq qiladi.

Xo'sh, integratsiyalashgan mashg`ulotlar tarbiyachiga nima beradi? Avvalo, ma'naviy ozuqa oladi. Bunda odatiy mashg`ulotdan chalg'ib, o'zi (va bolalar) uchun tashkil qilish mumkin bo'lgan bayramdir. Bunday saboqlar zavq bag'ishlaydi. Bolalar uchun qiziqarli, ularda mashg`ulotga, musiqaga, tadqiqot ishlariga qiziqish uyg'otadi. Integratsiyalashgan ta'lim na mavzu, na o'quvchilarning yosh toifalari, na mavzu bilan tartibga solinmaydi. O'z mashg`ulotini mazmunli o'tkazish, tarbiyalanuvchini qiziqtirish, mashg`ulotda ijodiy muhit yaratish bevosita tarbiyachining shaxsiy manfaati bilan bog'liq.

Darvoqe, integratsiya lotincha Integratio - tiklash, to'ldirish, butun degan ma'olarni anglatadi. Pedagogik texnologiyaning muhim tarkibiy qismi o'qitish usullari hisoblanadi. Ma'lumki, o'quv jarayonida quyidagi tasniflarga bo'linadigan usullar qo'llaniladi.

Faoliyatning tashqi belgilari asosida;

- Ma'ruza, suhbat, hikoya, muammo yechish, mashq qilish, kitob bilan ishlash.

Bilim manbasiga ko'ra;

- Vizual (plakatlar, diagrammalar, jadvallar, diagrammalar, modellar namoyishi) texnik vositalardan foydalanish, kino teledasturlarini tomosha qilish

amaliy vazifalar;

- trening, ishbilarmonlik o'yinlari, ziddiyatli vaziyatlarni tahlil qilish va hal qilish.

O'quvchilarning bilish faollik darajasiga ko'ra;

- Tushuntirish, illyustrativ, muammoli, tadqiqot.

Bundan tashqari o'qitishning oddiy shakllari minimal miqdordagi usul va vositalarga asoslanadi va bir mavzuga bag'ishlanadi. Bularga quyidagilar kiradi:

- ✓ Suhbatlar
- ✓ Viktorina
- ✓ Ekskursiyalar
- ✓ Kreditlar
- ✓ Ma'ruzalar, kontsertlar

Ta'limning kompozit shakllari:

- ✓ Dars
- ✓ Bayram oqshomi
- ✓ Konferentsiya
- ✓ Musiqiy KVN

Ta'limning murakkab shakllari

- ✓ Ochiq eshiklar kuni
- ✓ Bolalarni himoya qilish kuni
- ✓ Musiqa haftaligi va boshqalar.

Ekran-ovoz vositalari (videolarni tomosha qilish, musiqa bo'yicha raqamli va o'quv resurslari to'plamidan foydalanish; fotosuratlar, animatsion jadvallar, diagrammalar, kompakt disklar va audiokassetalar va boshqalar). Ta'limni rag'batlantirish va rag'batlantirish usullari - bir nechta usullarni birlashtiradi;

Musiqqa chalish usuli musiqqa asboblari yordamida, shuningdek, raqs harakatlarida va harakat mashqlarida amalga oshiriladi.

Ishtirok etish usuli - bu usul o'quvchilarni ijodiy jamoaning bir qismi sifatida his qilishlari, jamoaviy faoliyatga qo'shilishlari (xorda qo'shiq aytish, ansamblda o'ynash, o'yinda qatnashish) imkonini beradi.

Improvizatsiya usuli sizning tasavvuringiz, fantaziyangiz imkoniyatlarini ko'rsatishga, ijro mahoratingizni ko'rsatishga qaratilgan.

Ta'lim uslubi ijodiy muammolarni hal qilishda yo'llar va mazmunni topishga qaratilgan.

Ta'lim faoliyatini tashkil etish va amalga oshirish usullari - musiqiy tasvirlarning rivojlanish qonuniyatlari va musiqiy matoning rivojlanishi bilan bog'liq;

"Musiqiy teatr" usuli - bolaga musiqani ko'rinadigan, aniq bo'lishiga yordam beradi. Musiqiy san'at bilan o'zaro ta'sir - tovushlar, raqslar, imo-ishoralar, so'zlar, adabiy syujet, she'rlar orqali amalga oshiriladi.

Immersion usuli - bu usul muayyan musiqiy asarlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin bo'lgan turli xil hayotiy vaziyatlarda qo'llaniladi. Vaziyatlar haqiqiy adabiy manbalardan olingan real voqealarga asoslangan.

Loyihalar usuli - talabalar tomonidan ma'lumotlar bilan mustaqil ishlashda o'z bilim va ko'nikmalarini namoyon etishdan iborat. Loyiha - bu berilgan muammoni ishlab chiqish va bu muammo orqali maqsadga erishish yo'lidir. Erishilgan maqsad aniq natija (ommaviy taqdimot) bilan ifodalanishi kerak. Loyihaning turi bo'lishi mumkin: ijodiy, axborot, tadqiqot. Nazorat va o'z-o'zini nazorat qilish usuli - bu tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usuli. Talabalarga musiqqa haqidagi fikrlarini mantiqiy, dalillarga asoslangan holda qurishni o'rganishga yordam beradi.

Raqamli diktant - bu usul musiqqa asari haqidagi bilimingizni qisqa vaqt ichida tekshirish va baholash imkonini beradi.

Viktorina - bu musiqiy tarkibga oid bilimlaringizni sinab ko'rish imkonini beruvchi usul.

O'qitishning tadqiqot usuli - talabalar mustaqil ravishda adabiyotlarni o'rganish, kuzatishlar o'tkazish, muammo va topshiriq qo'yilgandan keyin boshqa manbalardan foydalanish, shuningdek, qisqa og'zaki yoki yozma ko'rsatmalar.

Ro'yxatga olingan o'qitish usullarining har biri ko'pincha texnika va vositalar bilan birga keladi.

Bolalar qo'lida "Musiqqa varaqlari" ni qabul qilish, qog'oz varaqlari shitirlash rolini o'ynaydi - yangrayotgan musiqaning ritmik jo'rliqi. So'z birikmalarida harakatlarning o'zgarishi va ritmik pulsatsiya kuzatiladi.

Qabul qilish "To'siq" - to'siq sifatida, berilgan asarga oid ba'zi bir bayonot ishlatiladi (adabiy asarlardan parchalar, she'rlar) Shunday qilib, talabalar musiqa asaridagi ma'lumotlarga o'z munosabatini tushuntira oladigan dalillarni izlaydilar. Ijodiy jamoalar tomonidan ishlab chiqilgan o'quv-uslubiy to'plamlar asosida ta'lim muassasalarida musiqa o'qitish texnologiyalarini faol joriy etish yo'lga qo'yilgan.

XULOSA

Idrok jarayonlarini rivojlantirish texnologiyasi talabalarning musiqiy va amaliy faoliyatining barcha turlarida amalda kuzatilishi mumkin: musiqani tinglash va fikrlash, bolalarning qo'shiq aytish qobiliyatini rivojlantirish, musiqiy ritmik harakatlar, cholg'u musiqasi va plastik intonatsiya, va boshqalar. Shuningdek improvizatsiya-nutq, vokal, ritmik, plastik, badiiylikdir. O'quvchilarning musiqa haqidagi tasavvurini shakllantirish musiqa asarlarini intonatsion-obrazli tahlil qilish jarayonida sodir bo'ladi. Maktabda ta'lim va tarbiyani uyg'unlashtirish muammosi nazariy va amaliyot uchun muhim va dolzarbdir. Uning dolzarbligi maktabga qo'yiladigan yangi ijtimoiy talablar hamda fan va ishlab chiqarish sohasidagi o'zgarishlar bilan bog'liq. Mavzuning tarqoqligi maktab bitiruvchisi dunyoqarashining parchalanishining sabablaridan biriga aylanadi, zamonaviy dunyoda esa iqtisodiy, siyosiy, madaniy, axborot integratsiyasi tendentsiyalari ustunlik qiladi. Demak, fanlarning mustaqilligi, ularning bir-biri bilan zaif aloqasi o'quvchilarda dunyoning yaxlit manzarasini shakllantirish jarayonida jiddiy qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi, madaniyatni organik idrok etishga to'sqinlik qiladi.

Ta'lim tizimiga fanlarning integratsiyalashuvining joriy etilishi hozirgi kunda maktab va butun jamiyat oldiga qo'yilgan vazifalarni hal qilish imkonini beradi. Integratsiyalashgan darslar bolalarda dunyoning yaxlit rasmini shakllantirishga, tabiatdagi, jamiyatdagi va butun dunyodagi hodisalar o'rtasidagi aloqalarni tushunishga yordam beradi. Integratsiyalashgan darsda didaktik maqsadlarga yaxshiroq erishiladi: kognitiv, rivojlantiruvchi va tarbiyaviy. Estetik sikl ob'yektlarining integratsiyasi bu aloqaning axloqiy va axloqiy tomoniga ta'sir qiluvchi inson - jamiyat - tabiat munosabatlariga erishishga imkon beradi. Tabiiy ravishda paydo bo'ladigan yo'llar mavjud. Bu shunchaki bir-birini to'ldiradigan Tasviriy san'at va badiiy mehnat, Tasviriy san'at va adabiyot, Tasviriy san'at va musiqa kabi kurslarni birlashtirish haqida. Shishkin va Levitanning lirik rasmlari Rossiyaning kengligi, qudrati, ulug'vorligini ochib beruvchi Chaykovskiy musiqasi ostida yaxshiroq idrok etilgan. Aivazovskiyning san'at asarlari Shostakovich va Betxoven musiqasi bilan to'ldiriladi, bu halokatga uchragan odamlarning fojiasini va kemani parcha-parcha qilib tashlagan elementlarning to'liq kuchini his qilish

imkonini beradi. Musiqa va tasviriy san'atning integratsiyasi esa o'quvchilarga darsda nafaqat tinglash, tasavvur va his-tuyg'ularni rivojlantirish, balki o'zlari ham ijodkorlik bilan shug'ullanish imkonini beradi.

Musiqa, tasviriy san'at va adabiyotning uyg'unlashuvi san'atning ma'naviy ufqlarini ochib berish uchun katta imkoniyatlar yaratadi, uni xalqlar o'rtasidagi mulqot tili, insoniyat xotirasi sifatida tanishtiradi, unda o'tgan davr odamlarining fikrlari, his-tuyg'ulari, ishlari va hozirgilar saqlanib qolgan. Har bir o'qituvchi dars rejasini tuzishda izlanish va hayajonning og'ir ahvolini biladi. Bu doimiy savollar: musiqa, nutq, yuz ifodalari, pauzalar va qarashlar, imo-ishoralalar va turli assotsiatsiyalar, ichki tajribalar va mulohazalarni qanday, qanday qilib birlashtirish, birlashtirish. ijodiy faoliyat muhitini qanday yaratish kerak? Keyingi darsdan keyin talabalar qalbida nima qoladi?

Musiqa, she'riyat, tarix, tasviriy san'atning uyg'unligi o'qituvchiga darslarni o'quvchilar uchun qiziqarli va qiziqarli qilish uchun cheksiz imkoniyatlar beradi. Ammo ma'lum miqdordagi rasmlarni tomosha qilish, ma'lum miqdordagi musiqa qismlarini tinglash va biz ko'rgan va tinglayotgan narsalarga aralashish o'rtasida juda katta farq bor. Va muammo qanchalik eshitish, ko'rish yoki bajarish emas, balki qanday bajarish - ovoz bilan emas, balki yurak bilan, ko'z bilan emas, balki qalb bilan ko'rishda.

REFERENCES

1. Boshlang'ich sinflarda musiqa darslarini taxminiy rejalashtirish. (Tuzuvchilar D.Omonullaev va boshq.) -T., 1995.
2. Dmitrieva L.G. Chernoiivanenko N. Metodika muzo'kalgogo vospitaniya v shkole.- M., «Prosveshenie», 1989.
3. Omonullaev D. Bolalar bog'chasida musiqa. -T., «O'qituvchi», 1980.
4. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. Musiqa, tasviriy san'at, jismoniy tarbiya. - T., 1999.
5. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa madaniyati fani bo'yicha sinov dasturi (1-7sinflar)- T., 1998.
6. Akmalova, P. D. (2019). The concept of moral personality development in creativity of thinkers of central asia. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 9(1), 135-141.